

Tekenen in de Tijd 136

27 februari-5 maart 2022

Sinds donderdagochtend is het ineens oorlog in Europa. Erik Borgman vraagt zich af waarom hij het gevoel heeft dat dit 'onze' oorlog is. Het leidt tot een pleidooi voor een weer meer expliciet christelijke vredesbeweging die aandacht heeft voor een spiritualiteit van rechtvaardige vrede.

Wij zijn in oorlog! Niet de Europese Unie en de NATO staan tegenover Rusland, met aan de leiding degene die ervan droomt de nieuwe tsaar van het groot-Russische rijk te zijn en de beschermer van de Orthodoxe Kerk. Maar wij, de bewoners van Europa, staan tegenover krachten die wat voor ons thuis is, behandelen alsof het strategische doelen zijn en die de wereld zien in geopolitieke termen. Dit drong echt tot mij door toen ik de vluchtelingen zag die van Oekraïne naar Polen waren gekomen, met name de kinderen met hun koffertjes met Disney-figuren die sprekend leken op de koffertjes waarmee onze kleinkinderen komen logeren. Ze lopen nieuwsgierig rond te kijken en zien niet-begrijpend de tranen in de ogen van hun moeders als ze tegen een journaliste praten: 'Mama, waarom huil je?' Zaterdag hoorden wij in de lauden Jezus' woord: 'Laat die kinderen bij Me komen, en houd hen niet tegen, want van zulke kinderen is het koninkrijk van God.' De evangelist Marcus vertelt dan verder dat Jezus hen omarmde en zegende, terwijl Hij hun de handen oplegde (Marcus 10,14.16). Dat God dat mag blijven doen en dat er mensen mogen zijn die wegen vinden om de armen en handen van Jezus te zijn. Voor de Oekraïense kinderen en voor allen die hoe dan ook zijn zoals zij: kwetsbaar, ontvankelijk en dragers van de toekomst.

Voor velen kwam de inval in Oekraïne donderdagmorgen vroeg toch nog als een verrassing. Voor mij ook. Ik had verwacht dat Poetin het zou houden bij het met veel machtsvertoon binnentrekken van de zelfverklaarde autonome gebieden Donetsk en Loehansk, en het dreigend blijven eisen van wat hij ziet als demilitarisering van Oekraïne. Ik dacht dat Poetin vooral wilde dat Rusland erkend zou worden als betekenisvolle speler op het wereldtoneel en dat oorlog voor hem uiteindelijk toch een te hoge prijs zou zijn. Maar de groot-Russische droom bleek een uiterst krachtige drijfveer en Oekraïne behoort in zijn ogen helemaal niet te bestaan. In zijn visie zijn de Oekraïners een broedervolk. Wanneer ze zich tegen Rusland keren, moeten zij daarom wel misleid en onderdrukt zijn en is het de plicht van de Russen ze te bevrijden. Het blijft in zijn ogen bevrijding, ook al proberen degenen die hij bevrijdt, massaal hun bevrijders te ontvluchten.

Op zoek naar een betekenisvolle duiding van wat er aan het gebeuren is, had ik niet zoveel aan de website voor vredesorganisatie *Pax*, die pleit voor hervatting van het diplomatiek overleg en oproept om voor vrede te demonstreren. Roepen dat je iets dat gebeurt niet wilt, kan belangrijk zijn om jezelf bij de les te houden en anderen duidelijk te maken dat je hun bondgenoot wilt zijn. Maar het is niet meer dan een begin. *Kerk en vrede* heeft in zijn verklaring meer oog voor de gelaagdheid van het conflict en de spanning tussen staten en hun burgers.

Verder surfend stuitte ik op een vredesgebed in de hoofdkerk van de beweging van Sant'Egidio in Rome, de Santa Maria in Trastevere. Psalm 46 werd gezongen, met de tegen de achtergrond van de beelden die we al weken uit de omgeving van Oekraïne hebben gezien ongelooflijke zinnen:

Kom en zie wat de Ene heeft gedaan,
verbijsterend is wat Hij op aarde verricht:
wereldwijd bant Hij oorlogen uit,
bogen breekt Hij, lanssen verbrijzelt Hij,
wagens verbrandt Hij in het vuur.
'Staak de strijd, en erken dat Ik God ben,
verheven boven de volken, verheven boven de aarde' (vers 9-11).

Andrea Riccardi, de geestelijk vader van de beweging die veel ervaring heeft met het oplossen van schijnbaar hopeloze conflicten, las uit het boek Openbaring:

Ik zag een ster die uit de hemel op de aarde was neergestort. Haar werd de sleutel gegeven van de put van de afgrond. Zij opende de put van de afgrond. Rook steeg op uit de put, als de rook van een grote oven. De zon en de lucht werden erdoor verduisterd. Uit de rook streken sprinkhanen op de aarde neer, en aan hen werd macht gegeven zoals de scorpioenen op aarde macht hebben. [...] De sprinkhanen zagen eruit als paarden, voor oorlog toegerust (Openbaring 9,1-3.7).

Riccardi benadrukte in de overweging die volgde dat oorlog de put van de afgrond opent. Alles wordt omvat door geweld, als door rook die elk perspectief en elk licht verduistert. Oorlog verandert de wereld van een gemeenschappelijk huis in een plaats van bedreiging en angst voor iedereen en alles. Eenmaal gevestigd valt de logica van strijd, van geweld en tegengeweld vrijwel niet te doorbreken.

Riccardi legde in zijn overweging – die [hier](#) nog te zien is, met een Engelse simultaanvertaling: ; de toespraak begint op 8:17 – de vinger op een pijnlijke plek. Het hielp mij te begrijpen waarom deze oorlog mij zo aangrijpt. Wat in Oekraïne gebeurt, laat een collectief falen zien om Europa na 1989 tot een veilige plaats voor burgers te maken. In het Westen *frameden* wij de val van de Berlijnse Muur als overwinning van onszelf, 'de goeden', op 'de slechten'. We handelden alsof alles vanzelf goed zou komen als 'zij' zouden worden als 'wij': kapitalistisch, bestuurd via een vorm van parlementaire democratie, en als zij deel zouden gaan uitmaken van onze organisaties. Wie niet helemaal blind was, zag wel dat het zo niet werkte, maar mede dankzij de nieuwe markten in Midden- en Oost-Europa ging het ons economisch goed en de slachtoffers van het geweld dat met het kapitalisme meekomt, waren ver weg en onzichtbaar voor wie ze niet wilden zien. Kortom, wij verwisselden 'geen oorlog' met 'vrede' en wij verdrongen en vergaten dat vrede moet worden opgebouwd, steeds weer. Door mensen met elkaar te verbinden, door verbindingen die ontstaan te koesteren en te beschutten, door plaatsen van dreigend geweld te lokaliseren en te veranderen in plaatsen van verzustering en verbroedering. Dit vergeten en verdringen heeft nu tot gevolg dat onze zusters en broeders worden aangevallen, hun huizen gebombardeerd, hun toekomst vernield en zij op de vlucht worden gejaagd.

Fratelli tutti, allemaal zusters en broeders: de encycliek van paus Franciscus met deze titel geeft de consistente boodschap af dat waar kloven en tegenstellingen dreigen, het onze taak is ze over te steken en ze te dichten. Als we dat niet doen, verdiepen de kloven zich en worden ze de toegang tot de afgrond uit Openbaring. De angst, de haat en het geweld tasten alles aan en vreten alles kaal: het beeld van de sprinkhanen uit de Openbaring van Johannes is zo gek nog niet.

Kunnen we nog nadenken over andere antwoorden dan tegengeweld, machtsvertoon, sancties, diplomatiek onderhandelen? Kunnen we verbindingen aangaan met initiatieven van burgers en kerken in Oekraïne zodat weer zichtbaar wordt dat wij familie zijn van elkaar, kinderen van dezelfde Vader – er leven, werken en bidden zowel leden van San'Egidio als dominicaanse zusters en broeders in Oekraïne. Kunnen wij relaties aanknopen met groepen in Rusland die tegen de oorlog protesteren. Kortom, kunnen wij een nieuwe start maken met een christelijke vredesbeweging die niet alleen tegen oorlog protesteert, maar op alle niveaus meebouwt aan een rechtvaardige vrede voor allen en alles en ieder de mogelijkheid geeft daaraan mee te bouwen?

Afgelopen vrijdag sprak ik in het kader van het programma *Jonge Hemelbestormers* in ons Huis van Dominicus met Rozemarijn van 't Ende. Het gesprek is binnenkort op onze website te bekijken. Rozemarijn is behalve theologe en geestelijk verzorger ook activiste voor Christian Climate Action dat nauw samenwerkt met Extinction Rebellion. Rozemarijn was haar hele jeugd ziek zonder dat duidelijk was wat er precies aan de hand was. Er was dus daarom ook niets aan te doen. Pas nu er wel duidelijk is wat haar mankeert, realiseert zij zich hoe erg ze er eigenlijk al die tijd aan toe was. De les die zij hieruit trekt voor haar strijd tegen de vernietiging van de aarde laat zich gemakkelijk verbinden met de inzet voor rechtvaardige vrede. Rozemarijn heeft door haar ervaringen leren zien dat er iets fundamenteel mis kan zijn zonder dat dit aan de buitenkant duidelijk is. Niemand hoefde te zien dat zij ziek was. Het komt erop aan, zo is Rozemarijns conclusie, dat wij onszelf dwingen om werkelijk in de afgrond te kijken, ons realiseren dat wij mede veroorzaken wat er uit die afgrond naar boven komt, en ons dan bedenken dat God niettemin van ons houdt en ons de kans geeft te veranderen. Hoe zouden we dan anders kunnen dan in dankbaarheid voor deze overmatige genade deze kans met beide handen aangrijpen?

Ik kan hier alleen maar 'Amen' op zeggen. Rozemarijn heeft haar vorm daarvoor gevonden, ik blijf steeds weer te moeten zoeken naar de mijne. Maar woensdag 2 maart zullen wij in ieder geval voor vrede in Oekraïne bidden, zoals de paus heeft gevraagd. De Nederlandse bisschoppen en de bisschoppen van de Europese Unie hebben deze [oproep](#) doorgegeven (zie ook de site [Catholic Church in the European Union](#)). De bisschoppen reiken het volgende gebed aan:

Wij bidden voor vrede en gerechtigheid in de Oekraïne:
dat partijen de weg van dialoog en onderhandelingen kiezen
in plaats van oorlog en geweld,
dat mensenrechten steeds gerespecteerd worden,
burgers beschermd en slachtoffers opgevangen,
dat met de stuwkracht van de heilige Geest onvermoeibaar gewerkt wordt
aan verzoening en samenwerking in Europa.

Op 2 maart is het Aswoensdag, het begin van de Veertigdagentijd op weg naar Pasen, waarin wij de kans te baat willen nemen om 'gaandeweg God te ontdekken' in het spoor van Jezus de Gezalfde, die onze vrede is (Efeziërs 2,14).

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus